

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIUS**

**PAŽYMA
DĖL VAIKO TEISIŲ IR INTERESŲ UŽTIKRINIMO BAUDŽIAMOJO PROCESO METU**

2020-07-13 Nr. (6.7.-2020-4)PR-339

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į individualių tyrimų metu stebimas institucijų veiksmais sudaromas prielaidas vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimui baudžiamojo proceso metu, siekdama išsiaiškinti priežastis, sąlygojančias minėtus pažeidimus bei bendromis susijusių kompetentingų institucijų pastangomis mažinti institucijų veiksmais / priimamais sprendimais daromą traumuojantį poveikį nepilnamečiams baudžiamojo proceso metu, atliko tyrimą.

Išskirtini atvejai, kai ikiteisminis tyrimas atliekamas dėl vaiko atstovų pagal įstatymą smurto vaiko atžvilgiu. Pradėjus tyrimą, įtariamajam skiriamos kardomosios priemonės (viena dažniausiai skiriamų – rašytinis pasižadėjimas neišvykti su įpareigojimais nesilankyti atitinkamu adresu ir nebendrauti bei neieškoti ryšių su vaiku). Dėl ilgų ikiteisminio tyrimo atlikimo terminų ir tokių patį laikotarpį tęsiamų kardomųjų priemonių (įpareigojimų), sutrinka vaiko bendravimo su tėvais (ar vienu iš tėvų) procesas, sukeldamas vaikui neigiamas pasekmes jo psichologinei būklei, o tam tikrais atvejais turintis padarinių ir fizinei sveikatai. Ikiteisminio tyrimo trukmei didelę reikšmę turi ilgi teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizių atlikimo terminai.

Tyrimo metu nustatyta:

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė dėl informacijos pateikimo kreipėsi į Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Generalinę prokuratūrą, Valstybinę teismo psichiatrijos tarnybą prie Sveikatos apsaugos ministerijos (toliau – VTPT).

Tyrimo metu naudoti statistiniai duomenys paimti iš Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos, Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos internetinėse svetainėse teikiamų ataskaitų.

***I. VAIKO TEISIŲ UŽTIKRINIMO PROBLEMOS BAUDŽIAMOJO PROCESO METU
ATLIEKANT TYRIMUS DĖL GALIMO SMURTO VAIKO ATŽVILGIU***

1. Statistiniai duomenys

Policijos departamento teikiamais duomenimis¹, policijoje 2019 m. užregistruotos 7688 nusikalstamos veikos, susijusios su smurtu artimoje aplinkoje. 2019 m. ištirta 6901 nusikalstama veika, susijusi su smurtu artimoje aplinkoje (89,8 proc.) nuo visų užregistruotų tokių nusikalstamų veikų).

Ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruota² nukentėjusių vaikų (iki 18 m.) nuo nusikalstamų veikų, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje:

2018 m.		2019 m.	
1239 iš jų:	mergaičių 613	982 iš jų:	mergaičių 503
	berniukų 626		berniukų 478

¹ <http://policija.lrv.lt/uploads/policija/documents/files/2019%20policijos%20veikla%20pa%C5%BEyma.pdf>

² Informatikos ir ryšių departamento prie VRM duomenimis (www.ird.lt)

Nuo nusikalstamų veikų nukentėję vaikai (iki 18 m.), kurie nukentėjo nuo tėvų, patėvių ar įtėvių, globėjų, artimų giminaičių³:

	Nukentėjo nuo tėvų	Nukentėjo nuo patėvių ar įtėvių	Nukentėjo nuo globėjų	Nukentėjo nuo artimų giminaičių
2018 m.	810	243	31	141
2019 m.	637	199	12	104

Ikiteisminių tyrimų trukmė dėl nusikalstamų veikų, numatytų BK 140 straipsnyje (Fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas), kai tyrimas baigiamas perduodant kaltinamąjį aktą teismui (pagal BPK 220 straipsnį) 2019 m.:

	iki 6 mėn.	iki 12 mėn.	iki 2 m.	virš 2 m.
BK 140 str.	1167	257	80	7

2. Generalinės prokuratūros pateiktais duomenimis⁴, 2019 m. pagal BK 140 straipsnio 2 dalį (tas, kas mušdamas ar kitaip smurtaudamas sukėlė artimajam giminaičiui ar šeimos nariui fizinį skausmą arba nežymiai jį sužalojo ar trumpam susargdino) buvo pradėta 440 ikiteisminių tyrimų, kuriuose nukentėjusiais pripažinti vaikai, o pagal BK 140 straipsnio 3 dalį (tas, kas mušdamas ar kitaip smurtaudamas sukėlė mažamečiui fizinį skausmą arba nežymiai jį sužalojo ar trumpam susargdino) – virš 600 ikiteisminių tyrimų.

3. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (teritorinių skyrių (viso 12) buvo paprašyta užpildyti anketą pateiktais klausimais.

Tarnybos teritorinių skyrių (toliau – Skyrius, VTAS) pateiktais apibendrintais duomenimis⁵ (nuo vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarkos pradžios 2018-07-01 iki 2020-02-01):

3.1. Kardomosios priemonės įpareigojimo nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiuoju vaiku skyrimas vaiko, patyrusio smurtą, atstovams pagal įstatymą.

91 proc. vaikų, nukentėjusių nuo atstovų pagal įstatymą, kuriems buvo skirtas kardomosios priemonės įpareigojimas nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiuoju, gyveno tėvų (ar vieno iš tėvų) šeimoje. 9 proc. vaikų gyveno globėjo šeimoje.

18 proc. (56) nukentėjusių vaikų nuo atstovų pagal įstatymą nusikalstamų veikų, kardomosios priemonės įpareigojimo nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiu vaiku buvo taikoma abiems vaiko atstovams pagal įstatymą (arba vienam turimam), t.y. vaikas turėjo būti paaimamas iš šeimos. 82 proc. (256) nukentėjusių nuo atstovų pagal įstatymą vaikų, vienam iš tėvų taikius ribojimą nebendrauti ir neieškoti ryšių su vaiku, turėjo galimybę gyventi su kitu iš tėvų.

3.2. VTAS specialistai apie kardomosios priemonės (įpareigojimo nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiuoju) paskyrimą vaiko atstovui pagal įstatymą daugumoje atvejų (85 %) sužinojo iš policijos / prokuratūros. Tačiau dalyje atvejų (15 %) apie minėto įpareigojimo paskyrimą vaiko teisių apsaugos specialistai nebuvo informuojami teisėsaugos institucijų, informaciją gavo iš kitų

³ duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus nukentėjusius vaikus (iki 18 m.) (remiantis išankstiniais duomenimis)

⁴ Generalinė prokuratūra vaiko teisių apsaugos kontrolierės prašytos informacijos (dėl ikiteisminių tyrimų trukmės; taikytos kardomosios priemonės (įpareigojimo visiškai ribojant bendravimą su vaiku) trukmės) nepateikė, motyvuodama didelėmis laiko ir žmogiškųjų išteklių sąnaudomis

⁵ apibendrinti Tarnybos teritorinių skyrių pateikti duomenys nėra tikslūs, už prašytą laikotarpį teritorinių skyrių pateikta informacija fiksuota pagal paties skyriaus vidinės stebėsenos analizuotas parinktis

subjektų: informavo kitas iš vaiko atstovų pagal įstatymą (9 %); informaciją gavo iš asmens, kuriam taikyta kardomoji priemonė, soc. darbuotojo, atvejo vadybininko, ugdymo įstaigos (6 %).

3.3. Jeigu kardomoji priemonė (įpareigojimas nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiuoju) taikoma vienam iš tėvų, o vaikas lieka gyventi su kitu iš tėvų, pasitaiko atveju, kai kyla problemos dėl gyvenamosios vietos ir (ar) bendravimo su vaiku.

Pusė Skyrių (6) nurodė, kad *gyvenamosios vietos problemų* kartais kyla. Dažnai kyla problemų - nurodė 2 Skyriai, 4 Skyriai tokios problemos neturėjo.

Dėl bendravimo su vaiku problemų 7 Skyriai nurodė, kad problemų kartais kyla. 4 Skyriai dažnai susiduria su šia problema, 1 Skyrius tokios problemos neturėjo.

VTAS sprendimai/veiksmai dėl kylančių *gyvenamosios vietos* problemų:

- ✓ siūloma / inicijuojama vaiko atstovo pagal įstatymą, kuriam netaikyta kardomoji priemonė, kartu su vaikais apgyvendinimą krizių centre (kai galimam smurtautojui nuosavybės teise priklauso šeimos gyvenamasis būstas);
- ✓ siūloma apsigyventi pas giminaičius ar rasti kitą būstą;
- ✓ asmeniui, kuriam taikyta kardomoji priemonė, neišsikeliant iš būsto, pranešama ikiteisminio tyrimo tyrėjui;
- ✓ nukentėjusiajam išaiškinama kreiptis į ikiteisminio tyrimo įstaigą, kad išplėstų kardomųjų priemonių ratą, t.y., kad būtų taikyta kardomoji priemonė – įpareigojimas gyventi skyriumi.

VTAS išskirtos dėl *bendravimo su vaiku* kylančios problemos:

- ✓ problema kaip užtikrinti kitų toje šeimoje augančių vaikų bendravimą su asmeniu, kuriam taikyta kardomoji priemonė tik dėl vieno iš vaikų. Kitas iš tėvų baiminasi, kad smurtas gali būti panaudotas prieš kitus vaikus ar bandoma daryti įtaką nukentėjusiajam, pasinaudojant broliais / seserimis;
- ✓ kartais tėvai nesilaiko jiems paskirtų kardomųjų priemonių;
- ✓ vaikai dažnai nesupranta, kodėl jie negali susitikti su mama/tėvu, nes jie nori bendrauti su tėvais. Ilgai tęsiant kardomasias priemones, tėvai reiškia norą bendrauti su vaikais, nes įvertina, kad silpnėja jų tarpusavio ryšys.

VTAS sprendimai/veiksmai dėl kylančių *bendravimo su vaiku* problemų:

- ✓ konsultuoja skyrium gyvenančius tėvus ir inicijuoja socialinių paslaugų teikimą šeimai, pasitelkiant socialinius partnerius (atvejo vadybininką, Globos centrą, kt.)
- ✓ kai kardomoji priemonė taikyta vienam iš tėvų (dėl smurto prieš kitą iš tėvų), siūloma bendravimą su vaiku užtikrinti per trečiuosius asmenis (artimus giminaičius, kurie paima ir gražina vaiką į gyvenamąją vietą; Socialinių paslaugų centre (sudarant sąlygas, kad tėvai nesusitiktų; dalyvaujant soc. darbuotojai, kai vaikas nėra pripažintas nukentėjusiuoju); ugdymo įstaigoje);
- ✓ siūloma kreiptis į teismą dėl laikinųjų apsaugos priemonių, kad būtų nustatyta detalesnė tėvo ir vaiko bendravimo tvarka esant pritaikytoms kardomosioms priemonėms.

3.4. VTAS veiksmai, pradėjus ikiteisminį tyrimą dėl smurto prieš vaiką, o teisėsaugos institucijoms neskyrus kardomųjų priemonių (įpareigojimo nebendrauti, neieškoti ryšių):

- ✓ Skyriai dažnai kreipiasi į teisėsaugos institucijas ir tariasi dėl smurtavusio vaiko atstovo pagal įstatymą bendravimo su vaiku galimybių.

Žinant ikiteisminio tyrimo pareigūno poziciją, aptariama su vaiko atstovu pagal įstatymą kaip jis gali bendrauti su vaiku. Paskyrus atvejo vadybininką, jis stebi ar vaiko ir jo atstovo pagal įstatymą bendravimas nekelia vaikui įtampos, kt.

- ✓ Skyriai retai kreipiasi į teisėsaugos institucijas dėl kardomųjų priemonių skyrimo.

Skyrius (1) nurodė, kad konsultuoja nukentėjusįjį, rekomenduoja kreiptis į teisėsaugos institucijas dėl kardamosios priemonės skyrimo. Asmeniui nesikreipus, Skyrius kreipiasi dėl kardomųjų priemonių įpareigojimo taikymo.

3.5. Vaiko globos trukmė smurto prieš vaikus atvejais:

	Vaiko globos trukmė (mėnesiais)							
	≤ 6	≤ 9	≤ 12	≤ 14	≤ 16	≤ 18	≤ 24	≥ 24
Skaičius	92	10	11	2	-	-	3	3

3.6. VTAS praktikoje stebimi kardomųjų priemonių (įpareigojimų, ribojančių bendravimą su vaiku) taikymo atvejai, sąlygojantys vaiko globos trukmę:

	Skaičius
Kardamosios priemonės taikomos viso ikiteisminio tyrimo metu	98
Kardamosios priemonės panaikinamos po vaiko apklausos ir (ar) teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės atlikimo	17
Kardamosios priemonės taikomos ikiteisminio tyrimo ir teismo nagrinėjimo metu	62

3.7. VTAS veiksmai, jeigu kardomoji priemonė (įpareigojimas, ribojantis bendravimą su vaikus) tęsiama, o teisės aktų nustatytas leistinas laikinosios globos terminas baigiasi:

	Skaičius
kreipiasi į teismą dėl tėvų valdžios ribojimo	22
nesikreipia į teismą, laukia, kol panaikins kardamosios priemonės įpareigojimą ir išnyks laikinosios globos skyrimo pagrindas	20
po vaiko apklausos ir (ar) ekspertizės atlikimo net ir nesibaigus laikinosios globos terminui kreipiasi į teisėsaugos institucijas dėl kardamosios priemonės įpareigojimo, ribojančios bendravimą su vaiku panaikinimo	1

3.8. VTAS veiksmai vaikui skyrus teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizę.

Daugumoje atvejų VTAS nurodė, kad dažnai motyvuoja vaiko įstatyminius atstovus, jog vaikas būtų pristatytas ekspertizei (9 Skyriai), dažnai imasi veiksmų dėl pagalbos šeimai iniciavimo (dėl atvejo vadybininko paskyrimo, kt.), kad vaikas laiku būtų pristatytas ekspertizei (8 Skyriai). Nei vienas Skyrius nenurodė, kad už vaiko nepristatymą ekspertizei VTAS vaiko atstovams pagal įstatymą būtų taikęs administracinę atsakomybę. 7 Skyriai nurodė, kad nebuvo atvejų, jog vaikas nebūtų pristatytas į ekspertizę.

4. VTAS pastabos ir siūlymai:

4.1. Skyriai ne visada gauna informaciją apie galimam smurtautojui pritaikytas/pakeistas/panaikintas kardomasias priemones.

4.1.1. Kai kurie Skyriai nuo 2020 m. pradžios, teikdami parnešimą teisėsaugos institucijoms apie galimą smurtą prieš vaiką, iš karto prašo, kad informuotų Skyrių ne tik apie pradėtą/nepadėtą tyrimą, bet ir apie paskirtą/nepaskirtą kardomąją priemonę.

4.1.2. Apie panaikintas kardomasias priemones informacija dažniausiai pateikiama tuomet, kai Skyrius pateikia teisėsaugos institucijoms atskirą paklausimą. Grįžtamąją informaciją Skyrius dažniausiai gauna tik tuomet, kai tyrimas pradedamas pagal Skyriaus pareiškimą.

4.2. Ikiteisminio tyrimo įstaiga paskiria galimai smurtavusiam asmeniui kardomąją priemonę nesiartinti prie nukentėjusio sutuoktinio, tačiau kardomoji priemonė vaikų atžvilgiu nėra skiriama.

4.2.1. Problemos identifikuojamos kai asmuo, kuriam skirta kardomoji priemonė, negali pasimatyti su vaikais, nes vaikai gyvena su atstovu pagal įstatymą prie kurio negalima artintis. Tokiu atveju Skyrius pataria tėvams įtraukti kitus šeimos narius, padedant ieškoti galimybių perduoti vaikus per kitą suaugusį asmenį arba siūlo tėvams susitarti, kad vaikų perdavimas vyktų neutralioje aplinkoje (pvz. ugdymo įstaigoje).

4.2.2. Problema yra tuomet, kai vaikas yra tokio amžiaus, kad be tėvo (motinos), su kuriuo gyvena, negali bendrauti su skyrium gyvenančiu tuo iš tėvų, kuriam taikyta kardomoji priemonė. Skyriai imasi priemonių, kad vaiko teisė bendrauti su tėvu (motina) būtų užtikrinama, jei tai neprieštarauja geriausiems vaiko interesams, tačiau tokios situacijos sukuria terpę manipuliacijomis vaiku ir esama padėtimi.

4.2.3. Pasitaiko atvejų, kai kardomoji priemonė skiriama nebendrauti ir neieškoti ryšių su asmeniu, su kuriuo gyvena vaikas, tačiau neskiriama nebendrauti ir neieškoti ryšių su vaiku, nors jis buvo smurto liudininku bei galimai patyrė psichologinį smurtą.

4.3. Nėra kardomųjų priemonių vykdymo kontrolės.

Pritaikytos kardamosios priemonės dažnai būna tik formalios. Asmuo, kuriam taikyta kardomoji priemonė ir toliau gyvena su nukentėjusiuoju (suaugusiu asmeniu), dažnai kontrolė nėra vykdoma. Ypatingai tai yra kaimiškųjų vietovių problema. Dažnai smurtautojas būna vienintelis, kuris išlaiko šeimą, nukentėjęs asmuo gyvena būste, kuris nuosavybės teise priklauso smurtautojui ar artimiems asmenims (tėvams, seneliams ir pan.) ir nukentėjęs asmuo priverstas taikytis su esama situacija.

4.4. Pasitaiko atvejų, kai galimam smurtautojui nuosavybės teise priklauso šeimos gyvenamasis būstas ir pastarasis lieka savo gyvenamojoje vietoje, o nukentėjusysis vaikas su atstovu pagal įstatymą turi išsikelti į Krizių centrą, pas gimines ar kt.

Problema nekyla tuomet, kai šeimos būstas priklauso abiem sutuoktiniams, policijos pareigūnų sprendimu galimas smurtautojas yra iškeldinamas į kitą gyvenamąją vietą, skiriant kardomąją priemonę nesiartinti.

4.5. Kardamosios priemonės taikomos ilgą laiką, todėl tėvai negali bendrauti su vaiku, palaikyti ryšio net kai vaikas apklausiamas pas ikiteisminio tyrimo teisėją ir realios grėsmės jo gyvybei, sveikatai ir saugumui iš atstovų pagal įstatymą nėra. Neretai vaikas pats nori bendrauti su tėvais. Taip silpnėja vaiko ir tėvų ryšiai. Panaikinus kardomąją priemonę reikalingas ilgesnis laikotarpis atkurti tarpusavio ryšiams, dažnai vaikai išgyvena ambivalentiškus jausmus, kaltina aplinkinius, kad jam neleidžiama bendrauti su tėvu/mama.

Geroji praktika⁶ - kardamosios priemonės įpareigojimas nebendrauti yra panaikinama po apklausos pas ikiteisminio tyrimo teisėją.

4.6. Per ilgi ikiteisminio tyrimo dėl smurto prieš vaiką atlikimo terminai. Vaiko apklausos, ekspertizės galėtų būti atliekamos greičiau, per kiek įmanoma trumpesnę laiką tarpą nuo įvykio.

4.7. Tęsiant kardomąją priemonę, kurios metu baigiasi laikinosios globos terminas, Skyrius mano, kad tikslinga taikyti tėvų valdžios ribojimo būdą – atskyrimą (CK 3.179 str.).

4.8. Baudžiamuoju įsakymu asmuo pripažįstamas smurtavęs prieš vaiką, skiriama bauda (MGL) ir teismui nepritaikius BK 67 straipsnio (baudžiamojo poveikio priemonių paskirtis ir rūšys) arba šalims susitaikius (BK 38 straipsnis) smurtautojas grįžta į šeimą, nes kardamosios priemonės nustoja galioti įsiteisėjus nuosprendžiui ar nutarčiai. Siūlymas - atsižvelgiant į individualias situacijas, prašyti teismo taikyti BK 67 straipsnio nuostatas, kurias įvykdžius, tik tuomet smurtautojas galėtų grįžti į šeimą.

⁶ nurodė Šiaulių apskrities VTAS

5. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Tarnyba) stebimos problemos⁷:

5.1. praktikoje vis dar pasitaiko atvejų, kuomet dėl ilgų ikiteisminio tyrimo atlikimo terminų ir tokį patį laikotarpį tęsiamų kardomųjų priemonių (įpareigojimo vaiko atstovui pagal įstatymą nebendrauti ir (ar) neieškoti ryšio su nukentėjusiuoju vaiku) sutrinka vaiko bendravimo su tėvais (vienu iš tėvų ar globėju (rūpintoju) procesas, silpnėja vaiko ryšys su atstovu (-ais) pagal įstatymą, kas sukelia vaikui neigiamas emocines pasekmes, reikalinga ilgesnio laiko ryšio ir santykių atkūrimui ir kt.;

5.2. ikiteisminio tyrimo trukmei didelę reikšmę turi ilgi teismo psichiatrinių, teismo psichologinių ekspertizių atlikimo (laukimo) terminai;

5.3. ne visais atvejais ikiteisminį tyrimą atliekantys pareigūnai savo iniciatyva raštu informuoja Tarnybos teritorinį padalinį (Skyrių) apie skirtas, pakeistas ar panaikintas kardomąsias priemones, kurios neabejotinai turi įtakos Tarnybos vykdomoms funkcijoms ir procesams. Minėtą informaciją teritorinis padalinys be atskiro paklausimo dažniausiai gauna tik tuomet, kai tyrimas pradamas pagal teritorinio padalinio pareiškimą;

5.4. paminėtini atvejai, kuomet kardomoji priemonė įpareigojimas nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiuoju taikoma vienam iš tėvų, o vaikas lieka gyventi su kitu iš tėvų. Tarnybai neturint duomenų apie šią skirtą, pakeistą ar panaikintą kardomąją priemonę yra sprendžiami klausimai dėl vaiko teisės bendrauti su skyrium gyvenančiu vienu iš tėvų užtikrinimo / tarpininkavimo. Šios informacijos laiku negavimas turi įtakos Tarnybos priimamiems sprendimams. Neretai Skyrių atstovams gavus žodinę informaciją iš pačių vaiko tėvų, globėjų (rūpintojų) ar kitų asmenų, savo iniciatyva tenka užklausti ikiteisminio tyrimo institucijos dėl šios informacijos pateikimo ar patikslinimo, o gavus prašomą informaciją, peržiūrėti savo priimtus sprendimus;

5.5. pavieniais atvejais Tarnybos Skyriai kreipiasi dėl skirtos kardomosios priemonės peržiūrėjimo, sušvelninimo tikslingumo, jei tai atitinka geriausius vaiko interesus, pavyzdžiui, kai vaikas ilgisi vieno iš tėvų, kurio atžvilgiu pritaikytos kardomosios priemonės, nori bendrauti su atstovu pagal įstatymą; kai tėvų ir vaiko tarpusavio ryšys iki galimos nusikalstamos veikos padarymo buvo abipusiai stiprus ar pan. ir tokie apribojimai neatitinka geriausių vaiko interesų, nes sukelia neigiamas pasekmes vaiko psichologinei būsenai, ypač, kai ikiteisminio tyrimo tikslai dėl galimo poveikio nukentėjusiajam asmeniui gali būti pašalinti kitais būdais ir priemonėmis, kaip antai, bendravimo užtikrinimas dalyvaujant kitiems asmenims ir (ar) operatyvesnis ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimas, susijęs su vaiko apklausa ar ekspertizės skyrimu;

5.6. praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet kardomoji priemonė vaiko atstovui (-ams) pagal įstatymą dėl įpareigojimo nebendrauti ir neieškoti ryšio su nukentėjusiuoju vaiku, Tarnybos nuomone, yra pagrįstai pritaikyta, tačiau nėra vykdoma šios paskirtos priemonės kontrolė net ir turint atsakingoms institucijoms duomenų, kad *de facto* kardomąja priemone nustatyto apribojimo nėra laikomasi, nesant galimai nukentėjusiojo asmens ar jo atstovo pagal įstatymą rašytinio skundo ar pareiškimo ikiteisminio tyrimo įstaigai dėl kardomosios priemonės pažeidimo;

5.7. pasitaiko atvejų, kai kardomosios priemonės nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiu vaiku nebuvo skiriamos motyvuojant tuo, kad teritorinis padalinys turi teisę paimti vaiką iš jo atstovų pagal įstatymą;

5.8. dažnai ikiteisminio tyrimo metu skiriant Tarnybą vaiko atstovu pagal įstatymą, vaiko tėvams nėra žinoma ar pranešama dėl ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro priimto, jei toks buvo priimtas, sprendimo (nutarimo) atsisakyti leisti atstovui pagal įstatymą dalyvauti procese kaip atstovui. Vaiko tėvai šią informaciją neretai sužino iš Tarnybos atstovo ar jiems pristačius vaiką į apklausą. Be to, ikiteisminio tyrimo pareigūnai neieško kitų vaikui artimų asmenų, kurie galėtų tinkamai atstovauti nepilnamečiui.

⁷ Tarnybos direktoriaus pavaduotojos, laikinai vykdančios direktoriaus funkcijas, Vitos Šulskytės 2020-03-30 raštas Nr. S-986

6. Tarnyba, vertindama baudžiamojo proceso metu stebimas vaiko teisių ir geriausių interesų užtikrinimo problemas, planuoja iki 2020 m. IV ketvirčio pabaigos parengti Tarnybos teritoriniams padaliniais rekomendacijas dėl atliekamų veiksmų / priimamų sprendimų, susijusių su nukentėjusio vaiko, prieš kurį smurtą galimai naudojo jo atstovas pagal įstatymą, teisių ir geriausių interesų užtikrinimo.

II. VAIKŲ IR PAAUGLIŲ TEISMO PSICHIATRIJOS, TEISMO PSICHOLOGIJOS EKSPERTIZĖS

7. Statistiniai duomenys⁸:

Per metus atlikta ekspertizių

2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.
180	243	260	228

Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriaus darbo normatyvo įvykdymas

2019 m.			
I ketvirtis	II ketvirtis	III ketvirtis	IV ketvirtis
120%	137%	118%	138%

2019 metais buvo gautos 188 nutartys baudžiamosiose bylose:

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
24	17	15	8	14	18	10	14	16	24	18	10

2019 metais ekspertizių laukimo eilės (dienomis):

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
112 ⁹	93	101	93	73	75	64	37	62	82	93	59

Bendras Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriaus ekspertizių surašymo vidurkis

2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.
57,5 dienos	40 dienų	41,1diena	44 dienos

2019 metais Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriuje terminu iki 35 dienų buvo surašyta 39 % ekspertizių. Kitų ekspertizių surašymo ilgesnius terminus sąlygojo visa eilė priežasčių.

⁸ Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriaus 2020-02-17 raštas Nr. 106MS-87; Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos 2020-04-27 raštas Nr. 1S-127; statistiniams duomenimis palyginti, duomenys paimti iš 2019 m. VTPT vaiko teisių apsaugos kontrolierei teiktos informacijos (2019-02-26 raštas Nr. 1S-65)

⁹ sausį buvo susikaupę daug ekspertizių, likusių iš 2018 m.

VTPT Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriuje dirba¹⁰ 3 teismo vaikų ir paauglių psichiatrės ekspertės ir 2 teismo vaikų ir paauglių psychologės ekspertės¹¹.

8. VTPT Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyrius išskyrė priežastis, sąlygojančias ilgesnius ekspertizių terminus:¹²

8.1. savalaikis tiriamųjų neatvykimas. 2019 metais net 33 kartus tiriamieji neatvyko suderintu laiku, savalaikiai apie tai nepranešdami, todėl jiems skirtas laikas buvo prarandamas, o ekspertizės atlikimas nusikeldavo vėlesniam laikui;

8.2. eksperčių dalyvavimas teismo posėdžiuose. Šaukimų dalyvauti teismo posėdžiuose skaičius didėja - 2019 metais 90 kartų ekspertės buvo kviečiamos dalyvauti teismo posėdžiuose (palyginimui - 2014 metais dalyvauta 44 teismo posėdžiuose per metus).

Situacija gerėja tuo aspektu, kad nuo 2019 metų ekspertės turi galimybę, teismui sutikus, dalyvauti teismo posėdžiuose nuotoliniu būdu. 2019 metais ekspertės 41 kartą buvo apklaustos nuotoliniu būdu.

8.3. VTPT Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriuje dirba 3 teismo vaikų ir paauglių psichiatrės ekspertės (3 etatų darbo krūviu). Gaunamų nutarčių skaičius ženkliai viršija skyriaus pajėgumus. Kas mėnesį gaunamų teismo nutarčių atlikti ekspertizes skaičius yra labai nevienodas, todėl gavus daugiau nutarčių atlikti ekspertizes, ekspertizės laukimo eilės vėl padidėja. Skyriaus ekspertės savo darbo krūvį atlieka pilnai, o atsiradęs virškrūvis nusikelia ir atsispindi laukimo eilėse.

8.4. Ekspertinėje praktikoje stebima, kad bylos tampa sudėtingesnės, jose paskiriamose ekspertizėse pateikiamų klausimų skaičius didėja. Sudėtingesnės bylos ir daugiau ekspertizės klausimų reikalauja atlikti daugiau ekspertinio tyrimo veiksmų, todėl neretai tiriamieji vaikai yra kviečiami kartotinai atvykti ekspertinio tyrimo užbaigimui. Atsižvelgiama į tiriamojo vaiko amžių, emocinę būklę, gana greitą nuovargį, todėl ekspertinis tyrimas neretai yra atliekamas keliais etapais ir vaikai kviečiami kartotinai atvykti papildomiems tyrimams.

2019 metais Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriuje buvo nustatytas prioritetas - mažinti ekspertizių laukimo eiles baudžiamosiose bylose.

Siekiant gerinti teismo psichiatrijos ekspertizių surašymo trukmę, vyksta skyriaus darbo rezultatų aptarimai, ieškoma resursų ir sprendimų, kaip sutrumpinti ekspertizių surašymo terminus.

Nutarta siekti 30 dienų surašymo vidurkio 70 % atvejų.

9. VTPT pateiktais duomenimis

Atsižvelgus į nuolat išliekantį žmoniškųjų resursų stygių VTPT Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriuje, ieškoma sprendimų, kaip turimais resursais pasiekti kuo geresnių rezultatų.

9.1. Nemažai laiko ekspertai praranda vykdamai į teismų posėdžius. Pateikus pasiūlymą dėl nuotolinės ekspertų apklausos, SAM skyrė tikslines lėšas, už kurias 2019 m. buvo įsigyta nuotolinio telekomunikacinio ryšio technika. Šios technikos dėka vaikų ir paauglių teismo psichiatrės ekspertės gali dalyvauti teismo posėdžiuose nevykdamos fiziškai į teismus visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje. 2019 m. Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriuje buvo gauta 90 šaukimų į teismą, iš kurių 41 kartą ekspertės dalyvavo teismo posėdžiuose nuotoliniu būdu, taip buvo sutaupyta ekspertų darbo laiko.

9.2. Pastaruosius kelerius metus vykusios kartotinai inicijuojamos VTPT reorganizavimo idėjos (perdavimo Teisingumo ministerijos žinion, sujungimo su Teismo medicinos tarnyba ir pan.)

¹⁰ <https://www.vtpt.lt/ekspertine-veikla/>

¹¹ nepateikti duomenys koku darbo krūviu (ar pilnu etatu)

¹² Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriaus 2020-02-17 raštas Nr. 106MS-87

nesukūrė perspektyvios ir darbei patrauklios institucijos įvaizdžio ir tai neskatino specialistų pasirinkti darbą VTPT.

9.3. Teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės baudžiamosiose bylose yra prioritetingos ekspertizės, atliekamų vaikams ir paaugliams civilinėse bylose, atžvilgiu. Kiekvieną mėnesį ekspertizės baudžiamosiose bylose užregistruojama atlikti daugiau nei ekspertizės civilinėse bylose. Nutarčių atlikti ekspertizes galimai nuo smurto nukentėjusiems nepilnamečiams kas mėnesi yra gaunamas didelis skaičius, kuris viršija skyriaus pajėgumus, atlikti ekspertizes vaikams dėl galimai patirto smurto visiškai be eilės šiuo metu nėra galimybės. Šiuo metu turimi Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriaus žmogiški resursai neatitinka gaunamo darbo krūvio apimčių.

9.4. Atsižvelgiant į Atskirų profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių įstaigose, sąrašą¹³, į kurią buvo įtraukta ir teismo eksperto psichiatro profesija ir nuolatinį teismo psichiatrų ekspertų trūkumą, VTPT kartotinai kreipėsi į Sveikatos apsaugos ministeriją, prašydama skirti papildomų lėšų tam, kad galėtų įdarbinti naujus ekspertus bei padidinti dirbančių kompetentingų ekspertų atlyginimą, sukuriant konkurencingą aukštos kvalifikacijos specialistų darbo apmokėjimą.

2020 metų biudžete VTPT buvo skirtas papildomas finansavimas žmogiškųjų resursų padidinimui. Šiuo metu VTPT deda maksimalias pastangas naujų ekspertų įdarbinimui Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriuje:

nuo 2020-03-02 VTPT papildomai įdarbinta vaikų ir paauglių teismo psichiatrė ekspertė – stažuotoja;

nuo 2020-04-01 VTPT papildomai įdarbinta teismo vaikų ir paauglių psichiatrė ekspertė (dirbanti ne pagrindinėse pareigose);

nuo 2020-04-06 papildomai įdarbinta teismo vaikų ir paauglių psichologė ekspertė - stažuotoja.

Teismo ekspertės - stažuotojos, pasirengusios ir išlaikiusios kvalifikacijos ir teisinių žinių egzaminus, taps teismo ekspertėmis.

VTPT numato ir toliau dėti maksimalias pastangas, kad per 2020 metus Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriuje būtų įdarbinti papildomai 6 teismo vaikų ir paauglių psichiatrai bei psichologai.

9.5. Nuo 2019 metų VTPT skyrė ekspertizės baudžiamosiose bylose atlikimui prioritetą, atidedant ekspertizės atlikimą civilinėse bylose. Po diskusijos Lietuvos Vyriausybės pasitarime ir gavus Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos 2020-02-12 raštą Nr. S-477, kuriame buvo apibendrinti 2020-01-31 vykusios diskusijos klausimai ir rekomenduota prioriteto tvarka atlikti teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizes galimo smurto prieš vaikus atvejais, VTPT pakartotinai aptarė susidariusių eilių situaciją su Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriaus ekspertėmis ir įsakymu nurodė atlikti šias ekspertizes prioritetingu principu.

9.6. VTPT nuomone, ekspertizės atlikimo baudžiamosiose bylose situacija pagerėtų, jei būtų ženkliai apribotas ekspertizės atlikimas civilinėse bylose. Ekspertizės skyrimas civilinėse bylose dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, taip pat bylose, nagrinėjant ginčus tarp skyrių gyvenančių tėvų dėl bendravimo su vaiku ir dalyvavimo jį auklėjant, šiuo metu yra perteklinis. Civilinio kodekso 3.164 str. numatyta, kad sprendžiant bet kokią su vaiku susijusį klausimą, vaikas, sugebantis suformuoti savo pažiūras, turi būti išklaustytas tiesiogiai, o jei tai neįmanoma - per atstovą, ir priimant sprendimą į jo norus turi būti atsižvelgta, jei tai neprieštarauja paties vaiko interesams. Civilinio kodekso 3.176 straipsnyje nurodyta, kad, nagrinėdamas ginčą dėl vaiko, sugebančio išreikšti savo nuomonę, jį privalo išklausti teismas. Pagal Civilinio kodekso trečios knygos komentarą¹⁴, „Jeigu tėvai ar artimieji yra ginčo šalys – t. y. siekia palankaus sprendimo ne tik vaikui, bet ir sau asmeniškai, išklausti vaiko nuomonę turėtų padėti tam parengti vaikų teisių apsaugos tarnybų darbuotojai, pedagogai, psichologai. Sudėtingais atvejais, kai būtina nustatyti, ar vaikas gali savarankiškai

¹³ patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018-11-28 nutarimu Nr. 1177

¹⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso Komentarai, trečioji knyga „Šeimos teisė“ Justitia, Vilnius 2002. psl. 314

suformuluoti savo požiūrį ir vaiko nuomonei išsiaiškinti, galėtų būti skiriamos psichologinės ekspertizės“.

VTPT sieks spręsti klausimą, kad VTPT vaikų ir paauglių ekspertams nebūtų skiriamos atlikti perteklinės ekspertizės civilinėse bylose. Išsprendus teigiamai šį klausimą, atitinkamai didesnė ekspertų darbo laiko dalis galėtų būtų nukreipta nepilnamečių ekspertizėms baudžiamosiose bylose atlikti, ir taip būtų sutrumpinamos teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizių laukimo eilės baudžiamosiose bylose.

10. Sveikatos apsaugos ministerija (toliau – SAM), pateikdama nuomonę ir informaciją apie priimtus sprendimus / priemones dėl vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizių atlikimo terminų trumpinimo nurodė¹⁵, kad

10.1. VTPT šiuo metu paskirtas ekspertizes baudžiamosiose bylose, kuriose yra nepilnamečių vaikų, atlieka prioriteto tvarka. Tačiau, kadangi pavedimus atlikti ekspertizes dėl nukentėjusių vaikų kas mėnesį gaunamas didelis skaičius, viršijantis skyriaus pajėgumus, atlikti ekspertizes dėl vaikų galimai patirto smurto iš karto šiuo metu nėra galimybių.

10.2. Teismo ekspertizės nepilnamečiams atlikimas yra imlus darbo laikui procesas, nes jis apima gautos bylos dokumentų ir ekspertinės medžiagos analizę, pasiruošimą nepilnamečio tyrimo procedūrai, atsižvelgiant į jo amžiaus ypatumus, patį nepilnamečio ištyrimo procesą, kurį kartais tenka atlikti per kelis susitikimus dėl vaiko emocinės būsenos ypatumų, dėl kontakto specifiškumo, vengiant pakartotinio vaiko, patyrusio smurtą, traumavimo. Ekspertizės atlikimas ir jos surašymas yra atliekamas per maksimaliai greičiausiai įmanomą laiką, dedant reikiamas pastangas. Nukentėjusių nepilnamečių ekspertizių laukimo eilė susidaro dėl to, kad paskiriamas didelis ekspertizių skaičius. Tokia darbo apimtis ir sąlygoja tai, kad formuojasi ekspertizių atlikimo laukimo eilės.

10.3. Siekiant užtikrinti didesnę teismo psichiatro eksperto specialybės patrauklumą bei pritraukti daugiau specialistų darbui šioje srityje, SAM siūlymu, gydytojo teismo psichiatro profesija įtraukta į Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintą Atskirų profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių įstaigose, sąrašą. Šio nutarimo pagrindu gydytojams teismo psichiatrijos ekspertams pareiginės algos pastoviosios dalies koeficientai gali būti didinami iki 100 procentų. Atsižvelgiant į tai, 2020 m. VTPT skirti didesni asignavimai darbo užmokesčiui.

10.4. SAM, siekdama pritraukti daugiau vaikų ir paauglių psichiatrų tapti teismo psichiatrijos ekspertais, 2019 m. organizavo vaikų ir paauglių psichiatrijos mokymus teismo psichiatrijos tema.

10.5. Nuo 2020 m. balandžio mėnesio papildomai įdarbinta teismo vaikų ir paauglių psichologė ekspertė - stažuotoja. Ir toliau bus siekiama pritraukti daugiau specialistų dirbti VTPT teismo vaikų ir paauglių psichiatrijos ir psichologais ekspertais.

10.6. Pastaruosius kelerius metus vykusios diskusijos dėl galimo įstaigos reorganizavimo galimai įtakojo gydytojų vaikų ir paauglių psichiatrų nenorą pasirinkti darbą VTPT.

10.7. 2018 metais įsigijus reikiamą įrangą (sudarančią galimybę teismo psichiatrus ekspertus apklausti nuotoliniu būdu), 2019 metais 41 kartą ekspertės dalyvavo teismo posėdžiuose nuotoliniu būdu (iš gautų 90 šaukimų). SAM 2019 metų pradžioje kreipėsi į Nacionalinę teismų administraciją, prašydama užtikrinti, jog kuo daugiau teismų taikytų teismo psichiatrų ekspertų apklausą nuotoliniu būdu.

10.8. 2019 metų pabaigoje buvo supaprastinta tapimo teismo psichiatru ekspertu tvarka. Medikai patys gali atsakingai nuspręsti, kiek laiko turėtų trukti jų stažuotės, nes nebeliko būtinybės stažuotis ne mažiau nei pusę metų (anksčiau asmenys, norintys tapti teismo vaikų ir paauglių psichiatru ekspertu privalėjo būti atlikę nuo 6 iki 12 mėnesių trukmės specializacijos stažuotę ir tik po to galėjo laikyti egzaminus šiai kvalifikacijai įgyti).

10.9. SAM tinklalapyje 2019-01-15 buvo išplatintas kreipimasis į vaikų psichiatrus bei psichologus, kviečiant juos prisijungti prie teismo psichiatrų ekspertų komandos.

¹⁵ Sveikatos apsaugos ministerijos 2020-06-02 raštas Nr. (2.2.1-413)10-4187

VTPT 2020-01-16 ir pakartotinai 2020-05-20 kreipėsi į Lietuvos vaikų ir paauglių psichiatrų draugiją, Lietuvos psichiatrų asociaciją bei Lietuvos psichologų sąjungą, prašydama patalpinti VTPT darbo skelbimus dėl ieškomų vaikų ir paauglių teismo psichiatrų, vaikų ir paauglių teismo psichologų ekspertų jų svetainėse bei pakviesti specialistus darbui VTPT.

10.10. Atsižvelgiant į būtinybę įdarbinti VTPT naujus ekspertus bei įvertinus turimas darbo apmokėjimo galimybes, nuo 2020-05-01 VTPT buvo padidintas stažuotojų darbo apmokėjimo koeficientas (9,5).

10.11. SAM nuomone, ekspertizių atlikimo baudžiamosiose bylose situacija pagerėtų, jei būtų ženkliai apribotas ekspertizių atlikimas civilinėse bylose (bei pateikė analogišką VTPT teiktą motyvaciją), VTPT vaikų ir paauglių ekspertams neskiriant atlikti perteklinių ekspertizių civilinėse bylose. Išsprendus teigiamai minėtą klausimą, atitinkamai didesnė ekspertų darbo laiko dalis galėtų būti nukreipta nepilnamečių ekspertizėms baudžiamosiose bylose atlikti, ir taip būtų sutrumpinamos teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizių laukimo eilės baudžiamosiose bylose.

10.12. SAM nuomone, ir baudžiamajame procese (analogiškai civiliniam procesui) bylose dėl galimo smurto prieš vaikus galėtų būti plačiau išnaudojamos visos kitos galimybės, pasitelkiant gyvenamosios vietos psichikos sveikatos specialistus - gydytojus vaikų ir paauglių psichiatrus bei psichologus, ir tik išskirtinai sudėtingais atvejais teismai paskirtų atlikti teismo psichiatrijos ar kompleksines teismo psichiatrijos - teismo psichologijos ekspertizes vaikams, galimai nukentėjusiems dėl smurto.

11. Iš to, kas nurodyta pažymos 1 - 10 punktuose **darytinos šios išvados:**

11.1. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 11 straipsnyje nustatyta, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierius: kontroliuoja ir prižiūri, kaip yra įgyvendinamos Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių, Europos Sąjungos teisės aktų, Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą, nuostatos Lietuvoje; taip pat tiria pareiškėjų skundus dėl fizinių ir juridinių asmenų veiksmų ar neveikimo, dėl kurių pažeidžiamos (manoma, kad pažeidžiamos) ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai bei vykdo kitas įstatymų leidėjo nustatytas funkcijas.

Vykdydamas įstatymo nustatytas pareigas bei įgyvendindamas suteiktas teises, vaiko teisių apsaugos kontrolierius asmenų skundus dėl vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimo nagrinėja įstatymo suteiktų įgaliojimų ribose.

11.2. Lietuva, ratifikuodama¹⁶ 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių apsaugos konvenciją, pripažino konvencijoje įtvirtintas vaiko teises ir įsipareigojo užtikrinti jų apsaugą, imtis visų būtinų priemonių pripažintoms vaiko teisėms įgyvendinti.

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje ir Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme įtvirtinta neatimama kiekvieno vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis, būti apsaugotam nuo bet kokio pobūdžio smurto. Vaikas visuomet turi būti tarp tų, kam pirmiausia suteikiama apsauga ir parama. Kiekvienam vaikui, be jokios diskriminacijos, nepriklausomai nuo kokių nors aplinkybių turi būti garantuojama galimybė naudotis visomis teisės aktuose numatytais teisėmis ir laisvėmis.

Vaikas turi būti apsaugotas nuo nusikalstamų veikų, įtvirtintų Baudžiamajame kodekse. Už vaiko teisių pažeidimus (nusikalstamas veikas vaiko atžvilgiu), asmuo traukiamas atsakomybėn Baudžiamajame kodekse ir Baudžiamojo proceso kodekse nustatyta tvarka.

11.3. Geriausių vaiko interesų prioriteto principas yra įtvirtintas tiek tarptautiniuose, tiek nacionaliniuose teisės aktuose.

Minėto principo turi laikytis tėvai, kiti teisėti vaiko atstovai, valstybės, vietos savivaldos ir visuomeninės institucijos, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys. Geriausių vaiko interesų užtikrinimo principas reikalauja, kad tiek priimant teisės aktus, tiek juos taikant, tiek sprendžiant klausimus, kurių

¹⁶ Lietuvos Respublikos 1995-07-03 įstatymas Nr. I-983 „Dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių apsaugos konvencijos ratifikavimo“

teisės aktai nereglamentuoja, visada būtina įvertinti sprendimą ar bet kokią kitą veiksmą vaiko geriausių interesų požiūriu bei užtikrinti, kad jie nebūtų pažeisti.

Nuostatos dėl prioritetinio geriausių vaiko interesų principo taikymo baudžiamajame procese, įtvirtintos ir Europos Tarybos Ministrų komiteto gairėse dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo¹⁷, kuriomis turėtų būti grindžiama nacionaliniu lygmeniu kuriama politika, turėtų būti taikomos visais atvejais, kai vaikai dėl bet kokios priežasties ir bet koku vaidmeniu gali susidurti su kompetentingomis įstaigomis ir tarnybomis, dalyvaujančiomis įgyvendinant baudžiamąją, civilinę ar administracinę teisę. *Gairėse akcentuojama, kad visiems su vaikais susijusiems procesams, kartu gerbiant teisinės valstybės principą, turėtų būti taikomas skubos principas, siekiant greičiau pateikti atsakymą ir apsaugoti vaiko interesus.*

Jungtinių Tautų vaiko teisių komitetas rekomenduoja¹⁸, kad *su vaikais susijusioms ar jiems įtaką darančioms procedūroms ir procesams būtų suteikiama pirmenybė ir jie būtų užbaigti per trumpiausią įmanomą terminą.*

11.4. Baudžiamojo proceso paskirtis yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus *greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas* ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas (Baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 1 straipsnio 1 dalis).

Prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad *per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika* (BPK 2 straipsnis).

Ikiteisminis tyrimas turi būti atliktas per kuo trumpiausius terminus (priklausomai nuo nusikaltimo sunkumo nustatyti skirtingi tyrimų atlikimo terminai (nuo 3 mėn. iki 9 mėn.). *Ikiteisminis tyrimas turi būti prioritetas bylose, kuriose įtariamieji ar nukentėjusieji yra nepilnamečiai* (BPK 176 straipsnis).

Pažymėtina, kad operatyvių veiksmų (procedūrų), užtikrinančių greitą teisinį procesą svarba, akcentuotina visų sričių specialistams / institucijoms, teisės aktų nustatyta tvarka dalyvaujantiems procese ir pagal kompetenciją atliekantiems priskirtas funkcijas (pradedant operatyviu reagavimu į gautą pranešimą dėl galimo vaiko teisių ir interesų pažeidimo (smurto), apklausų organizavimu / atlikimu, sprendimų dėl ekspertizių skyrimo priėmimu, ekspertizių atlikimu, ekspertizės išvadų pateikimu, procesinių sprendimų dėl ikiteisminio tyrimo baigties priėmimu, teisiniu nagrinėjimu).

Neigiamos pasekmės vaiko emocinei gerovei susiformuoja ne tik dėl jo patirto smurto, bet ir su užsitęsusi baudžiamuoju procesu susijusių aplinkybių – bendravimo su tėvais (kuris / kurie smurtavo ir kuriam / kuriems taikytas ribojimas bendrauti su vaiku) problemų, ekspertizės metu atsinaujinančių neigiamų prisiminimų, kt.

11.5. Baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 140 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė tam, kas mušdamas ar kitaip smurtaudamas sukėlė artimajam giminaičiui ar šeimos nariui fizinį skausmą arba nežymiai jį sužalojo ar trumpam susargdino (BK 140 str. 2 dalis) bei kas minėtą nusikalstamą veiką padarė mažamečiui (BK 140 str. 3 dalis). Ikiteisminis tyrimas dėl nusikaltimo, numatyto Baudžiamojo kodekso 140 straipsnyje priskirtinas prie nesunkių nusikaltimų ir turi būti atliktas per 6 mėn.

Apibendrinant tyrimo metu gautus duomenimis pažymėtina, kad ne visais atvejais ikiteisminis tyrimas atliekamas per nustatytą 6 mėn. terminą, tyrimas užsitęsia ilgiau, o atsižvelgiant ir į teismo nagrinėjimo trukmę, pasitaiko atveju, kai *užsitęsia dvejus metus ir ilgiau.*

Pažymėtina, kad daugumoje atvejų kardomosios priemonės įpareigojimas, ribojantis įtariamojo (kaltinamojo) bendravimą su vaiku, tęsiamas viso ikiteisminio ir teismo nagrinėjimo metu ir tik palyginti retai kardomosios priemonės panaikinamos po vaiko apklausos ir (ar) teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės atlikimo. Tiek pat laiko vaikui tęsiama globa (jeigu smurtavo abu tėvai ar vienas turimų), sutrinka vaiko bendravimo su vienu iš tėvų (ar vienu iš turimų

¹⁷ priimtos Europos Tarybos Ministrų komiteto 2010-11-17 ir aiškinamasis memorandumas

¹⁸ Bendrasis komentaras Nr. 14 (2013) Dėl vaiko teisės pirmiausia atsižvelgti į jo (jos) interesus

tėvų) procesas, sukeldamas vaikui neigiamas pasekmes jo psichologinei būsenai, o tam tikrais atvejais turintis padarinių ir psichinei bei fizinei sveikatai.

11.6. Kardomųjų priemonių paskirtis – užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamosioms veikoms (BPK 119 straipsnis).

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas pažymėjo, kad „vaiko interesai ne visada yra vienintelis ir pagrindinis veiksnys, į kurį reikia atsižvelgti; kartu gali būti ir kitų panašių arba priešingų interesų, susijusių su žmogaus teisėmis, pavyzdžiui, tarp atskirų vaikų, tarp įvairių vaikų grupių ir tarp vaikų ir suaugusiųjų. Tačiau į vaiko interesus būtina atsižvelgti nuolat“.¹⁹ Europos Tarybos Ministrų komiteto gairėse dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo nurodyta, jog „vaiko interesai visada turi būti vertinami kartu su kitomis vaiko teisėmis, pavyzdžiui, vaiko teise <...> nebūti atskirtam nuo tėvų“.

Nekvestionuotina, kad, siekiant apsaugoti smurto auką nuo galimo pakartotinio smurto, poveikio nukentėjusiajam duoti melagingus parodymus ir pan., kardomųjų priemonių įpareigojimo nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiuoju taikymas yra būtinas ir neišvengiamas. Tačiau, manytina, toliau tęsiant minėtą kardamosios priemonės įpareigojimą, būtina labai atsakingai įvertinti pasekmes vaikui, teisėsaugos institucijoms priimant procesinius sprendimus vadovautis ne tik baudžiamąjį procesą reglamentuojančių teisės aktų nuostatomis, bet atsižvelgti ir į vaiko teisių ir interesų apsaugą reglamentuojančių teisės aktų nuostatas, remtis vaiko teisių ir vaikams pritaikytu požiūriu, ypatingą dėmesį skiriant geriausių vaiko interesų užtikrinimui.

11.7. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2020-04-03 kreipėsi į generalinį prokurorą E. Pašilį ir Lietuvos policijos generalinį komisarą R. Požėlą, akcentuodama poreikį teisėsaugos institucijų priimamais sprendimais minimalizuoti galimą neigiamą vaikų atskyrimo nuo jų atstovų pagal įstatymą poveikį, baudžiamojo proceso metu vertinant ir sprendžiant laikotarpio trukmės, kurio metu ribojamas vaiko ir tėvų bendravimas, trumpinimo galimybes.

Generalinė prokuratūra informavo, kad atsižvelgus į kontrolierės teiktus siūlymus, Generalinės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo departamente bus įvertintas tobulinimo poreikis ir parengtas Rekomendacijų dėl kardomųjų priemonių, išskyrus suėmimą, skyrimo ikiteisminio tyrimo metu tvarkos ir nustatytų sąlygų laikymosi kontrolės²⁰ pakeitimo projektas. Projekte bus aptariami vaiko teisių ir interesų apsaugos užtikrinimo aspektai, t. y. nuostatos dėl įtariamiesiems, turintiems nepilnamečių vaikų, ikiteisminio tyrimo metu paskirtos kardamosios priemonės ir papildomų įpareigojimų uždrausti (apriboti) matytis su vaikais, kurie nukentėję nuo tokių asmenų padarytų nusikalstamų veikų, taikymo tvarkos ir trukmės.

11.8. Atkreiptinas dėmesys ir į stebimą teisėsaugos institucijų neoperatyvų sprendimų, apsaugančių nukentėjusį vaiką nuo galimo poveikio jam darymo, priėmimą, t.y. kardamosios priemonės įpareigojimo nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiuoju, skyrimą ar iš viso tokio ribojimo netaikymą galimai smurtavusiam asmeniui.

Ginant pažeistas vaiko teises, manytina, turėtų būti ne tik greitai ir išsamiai atskleidžiamos nusikalstamos veikos, bet ir užtikrinama, kad vaikas baudžiamojo proceso metu patirtų kuo mažesnę poveikį. Akcentuotina būtinybė apsaugoti vaikus dėl galimo poveikio, kai gavus pranešimą dėl galimo smurto, pradėjus ikiteisminį tyrimą, neskiriamos kardamosios priemonės įpareigojimas, neribojamas galimo smurtautojo bendravimas su vaiku. Tokiu atveju kyla rizika vaikui patirti poveikį, kas gali įtakoti jo parodymams per apklausą, o tuo pačiu nebus veiksmingai užtikrintos vaiko teisės ir objektyviai bei išsamiai ištirta nusikalstama veika.

Tyrimo metu gautais duomenimis, pasitaiko atvejų, kai kardamosios priemonės nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiu vaiku nebuvo skiriamos motyvuojant tuo, kad Skyrius turi teisę

19 Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas, Unicef, 2002.

²⁰ patvirtintų Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015-12-01 įsakymu Nr. I-306 „Dėl Rekomendacijų dėl kardomųjų priemonių, išskyrus suėmimą, skyrimo ikiteisminio tyrimo metu tvarkos ir nustatytų sąlygų laikymosi kontrolės patvirtinimo“

paimti vaiką iš jo atstovų pagal įstatymą. Pažymėtina, kad paėmus vaiką iš jo atstovų pagal įstatymą ir nenustačius įtariamajam ribojimo matytis ir bendrauti su vaiku, Skyrius neturi teisinių pagrindų visiškai riboti vaiko bendravimo su atstovais pagal įstatymą. Tokiu atveju sudaroma konfliktinė situacija, kai vaiko atstovas pagal įstatymą reikalauja užtikrinti susitikimus ir bendravimą su vaiku, motyvuodamas, kad jam jokie ribojimai netaikyti, o Skyrius, siekdamas apsaugoti vaiką nuo galimo poveikio, siekia riboti galimai smurtavusio asmens bendravimą su vaiku, tačiau, neturėdamas aiškios teisės saugos institucijų pozicijos, jų priimtų procesinių sprendimų, neturi galimybių visiškai riboti bendravimą.

Atkreiptinas dėmesys į būtinybę teisės saugos institucijoms ir Skyriams aktyviai bendradarbiauti gavus pranešimą apie galimą smurtą vaiko atžvilgiu, kad būtų operatyviai ir efektyviai užtikrinama nukentėjusio vaiko apsauga ir priimti sprendimus pagal institucijoms teisės aktų priskirtą kompetenciją. Skyrius baudžiamojo proceso metu turi būti aktyvus ir imtis priemonių vaiko teisių ir interesų apsaugai, tačiau tik teisės saugos institucijoms suteikta teisė taikyti kardomąsias priemones (įpareigojimus), todėl neturėtų būti perkeliama atsakomybė dėl galimo poveikio nukentėjusiam vaikui darymo užkardymo už vaiko teisių apsaugą atsakingai institucijai.

Pažymėtina, kad tik teisės saugos institucijos savo valiniais sprendimais gali skirti kardomąją priemonę su įpareigojimu nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiuoju bei priimti sprendimus dėl tokių ribojimų pakeitimo ar panaikinimo.

11.9. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos praktikoje stebimas ir kitas teisės saugos institucijų netinkamo darbo aspektas – neveiklumas, savalaikis nepasinaudojimas teisės aktais suteiktomis teisėmis, tarnybiniais įgaliojimais priimti sprendimus, kad ikiteisminis tyrimas būtų atliktas operatyviai, objektyviai ir išsamiai, užtikrinant vaiko parodymų išklausymą dėl galimo smurto jo atžvilgiu, kad vaikas būtų apsaugotas nuo galimo tęstinio vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimo, būtų suteikta reikiama pagalba.

Europos Tarybos Ministrų komiteto gairėse dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo pažymėta, kad būtų garantuojamas veiksmingas vaikų teisės į tai, kad visose bylose, į kurias jie yra įtraukti arba kurios yra susijusios su jų interesais, pirmiausia būtų vadovaujama vaikų interesais, įgyvendinimas.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnyje nustatyta, kad valstybės dalyvės garantuoja vaikui, sugebančiam suformuluoti savo pažiūras, teisę laisvai jas reikšti visais jį liečiančiais klausimais <...> vaikui būtinai suteikiama galimybė būti išklausytam bet kokio jį liečiančio teismo ar administracinio nagrinėjimo metu tiesiogiai arba per atstovą ar atitinkamą organą.

BPK 142 straipsnyje ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui ar teismui numatyta galimybė, šaukiamam asmeniui be pateisinamos priežasties neatvykstant pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą ar į teismą, priimti sprendimą (ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras - nutarimą, ikiteisminio tyrimo teisėjas - teismo nutartį) atvedinti asmenį. Asmenį atvedina policija.

Už teisėtų ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nurodymų nevykdymą asmenims gali būti taikomos prievartos priemonės²¹ (BPK 163 straipsnis).

BK yra numatyta baudžiamoji atsakomybė už trukdymą teisėjo, prokuroro, ikiteisminio tyrimo pareigūno, antstolio veiklai²² (BK 231 straipsnis).

²¹ liudytojas, be svarbios priežasties neatvykstantis dalyvauti procese, ar bet koks asmuo, nevykdantis ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo teisėtų nurodymų, duodamų remiantis BPK ar kitais įstatymais, ar trukdantis tirti bei nagrinėti baudžiamąją bylą, gali būti nubaustas iki 30 MGL dydžio bauda, o BPK numatytais atvejais – areštu iki vieno mėnesio. Teisę skirti baudą turi prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas, o areštą – tik ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas.

²² tas, kas bet koku būdu trukdė teisėjui, prokurorui, ikiteisminio tyrimo pareigūnui atlikti su baudžiamosios, civilinės, administracinės arba tarptautinės teisminės institucijos bylos tyrimu ar nagrinėjimu susijusias pareigas arba trukdė antstoliui vykdyti teismo sprendimą, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.

BK 233 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė²³ už poveikį liudytojui, nukentėjusiam asmeniui. Pagal minėto straipsnio nuostatas, baudžiamoji atsakomybė taikoma asmenims, kurie bet kokiū būdu trukdė nukentėjusiajam pagal šaukimą atvykti pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą, į teismą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos praktikoje stebėtas atvejis²⁴, kai prokuroro sprendimu vaiką apklausai buvo įpareigotas pristatyti ne vaiko atstovas pagal įstatymą, o Skyrius. Vaiko atstovui pagal įstatymą neleidžiant / nesudarant sąlygų Skyriaus atstovams paimti vaiką ir pristatyti apklausai, teisėsaugos institucijos nesiėmė teisinių priemonių, kad vaiko atstovas pagal įstatymą netrukdytų pristatyti vaiką apklausai ir vaikas būtų išklaustas dėl prieš jį ir (ar) jo brolių (seserį) galimai naudoto / naudojamo smurto. Teisėsaugos institucijos atsakomybę dėl vaiko pristatymo apklausai perkėlė Skyriui.

Dėl teisėsaugos institucijų neveiklumo, ikiteisminio tyrimo metu padarytų procesinių ir organizacinių pažeidimų, savalaikių, valinių sprendimų nepriėmimo, ikiteisminis tyrimas dėl smurto prieš mažametį (-čius), trukęs virš 2 metų (nuo 2018-02-18 iki 2020-05-22) buvo nutrauktas, nenustačius, kad buvo padaryta nusikalstama veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Vaikas taip ir nebuvo apklaustas dėl prieš jį ir (ar) jo brolių (seserį) galimai naudoto smurto, teisėsaugos institucijos taip ir nesiėmė veiksmų (nepriėmė sprendimų) dėl asmens (-ų), trukdžiusio (-ų) vaiką pristatyti apklausai, atsakomybės vertinimo, nesiėmė teisės aktais suteiktų įgaliojimų. Ikiteisminio tyrimo pradžioje prokuratūra matė būtinybę apklausti mažametį, organizavo tris apklausas, tačiau vaiko atstovui pagal įstatymą neleidžiant Skyriaus atstovams pristatyti vaiko į apklausą, prokuratūra tolesnėje tyrimo eigoje, atlikusi kt. procesinius veiksmus, nusprendė, kad vaikų apklausa prarado aktualumą ir būtinumą.

Dėl teisėsaugos pareigūnų negebėjimo įvertinti mažamečių vaikų pažeidžiamumą, aplinkybes ir sąlygas, kuriose vaikai gyvena bei tokiu būdu delsiant atlikti procesinius veiksmus (priimti procesinius sprendimus), užtikrinančius, kad vaikas būtų pristatytas apklausai, buvo sudarytos prielaidos nebaudžiamumui ir galimam tęstiniam vaiko teisių pažeidimui.

11.10. Jungtinių Tautų vaiko teisių komitetas „nuolat laikėsi požiūrio, kad bet kokio pobūdžio smurtas, nors ir nestiprus, prieš vaikus yra nepriimtinas. Išsireiškimas „įvairiausio pobūdžio fizinio ar psichinio smurto“ nepalieka vietos jokiam įteisintam smurto prieš vaikus lygiui. Dažnumas, žalos sunkumo laipsnis ir ketinimas pakenkti nėra būtinoji smurto apibrėžimo sąlyga.“²⁵

Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu siekiama ginti asmenis nuo smurto artimoje aplinkoje, kuris dėl jo žalos visuomenei priskiriamas prie visuomeninę reikšmę turinčių veikų, greitai reaguoti į iškilusią grėsmę, imtis prevencijos priemonių, taikyti apsaugos priemones ir teikti tinkamą pagalbą.

Pagal Įstatymo 2 straipsnio nuostatas, *smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo* – asmuo, prieš kurį panaudotas smurtas artimoje aplinkoje, taip pat *vaikas, tapęs smurto artimoje aplinkoje liudininku ar gyvenantis aplinkoje, kurioje buvo smurtauta*.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus praktikoje stebima problema, kai smurtą artimoje aplinkoje patiriančius vaikus (smurto liudininkus, gyvenančius smurtinėje aplinkoje), vengiama pripažinti nukentėjusiais. Tyrimo metu gauta informacija apie pasitaikančius atvejus, kai kardomoji priemonė skiriama nebendrauti ir neieškoti ryšių su asmeniu, su kuriuo gyvena vaikas, tačiau neskiriama nebendrauti ir neieškoti ryšių su vaiku, nors jis buvo smurto liudininku bei galimai patyrė psichologinį smurtą (4.2.3 p.), patvirtina, kad ši problema aktuali ir stebima vaiko teisių apsaugos specialistų.

Pažymėtina, kad vaikas, matydamas smurtą artimoje aplinkoje, gyvenantis smurtinėje aplinkoje, patiria nuolatinį psichologinį smurtą, jis taip pat yra nukentėjusysis, jam taip pat gali būti daromas poveikis, jam reikalinga apsauga ir pagalba. Psichologinis smurtas gali turėti itin neigiamų

²³ baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.

²⁴ 2019-12-20 pažyma Nr. (6.7./6.5./2019-60/61)PR-198

²⁵ Bendrasis komentaras Nr. 13 (2011) Dėl vaiko teisės būti apsaugotam nuo bet kokios formos smurto

pasekmių vaiko psichologinei brandai, fizinei sveikatai, įtakoti vaiko socialinį gyvenimą, vaiko, kaip asmenybės, formavimąsi.

Atkreiptinas teisėsaugos institucijų dėmesys į būtinybę reaguoti į visų formų smurtą, apsaugoti ne tik fizinį ar seksualinį smurtą patiriančius vaikus nuo jiems daromos žalos, ištirti galimas nusikalstamas veikas vaikų atžvilgiu ir taikyti atsakomybę smurtavusiems asmenims, tačiau būtina reaguoti, atsakingai vertinti ir apsaugoti psichologinį smurtą šeimose patiriančius vaikus. Būtina apsaugoti vaiką nuo reikšmingo pavojaus, kurio padariniai ne taip akivaizdžiai matomi kaip fizinio smurto atvejais, tačiau nemažiau žalingi.

Jungtinių Tautų vaiko teisių komitetas pažymi²⁶, kad *vaikų teisė pirmiausia atsižvelgti į jų interesus* visuose jį liečiančiuose ar su jais susijusiuose klausimuose *turi būti gerbiama, ypač tais atvejais, kai vaikai yra smurto aukos*. Komitetas pastebi²⁷, jog orumo sąvoka reikalauja, kad *kiekvienas vaikas būtų pripažintas, gerbiamas ir saugomas kaip teisių turėtojas* ir unikalus ir vertingas žmogus bei akcentuoja²⁸, kad *vaikai turi mažiau galimybių nei suaugusieji kovoti už savo interesus*, todėl su vaikais susijusius sprendimus priimančias asmenys turi aiškiai juos suvokti. Jeigu vaiko interesai nėra akcentuojami, jie gali būti pamiršti.

11.11. Pagal Baudžiamojo proceso kodekso 53 straipsnio nuostatas, atstovais pagal įstatymą gali būti nepilnamečio tėvai, tėviai, globėjai, rūpintojai arba įstaigos, kuri globoja ar rūpinasi įtariamuoju, kaltinamuoju, nuteistuoju ar nukentėjusiuoju, įgalioti asmenys.

Atstovai pagal įstatymą gali dalyvauti procese ir ginti savo atstovaujamo proceso dalyvių interesus, jeigu šie yra nepilnamečiai, išskyrus atvejus, kai tai prieštarautų nepilnamečio ar neveiksnaus asmens interesams ar pakenktų baudžiamajam procesui.

Atstovui pagal įstatymą, pateikusiam rašytinį ar žodinį prašymą, ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi leidžiama dalyvauti procese. Ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi yra numatyta galimybė atsisakyti leisti atstovui pagal įstatymą dalyvauti procese kaip atstovui, jeigu tai prieštarautų nepilnamečio ar neveiksnaus asmens interesams ar pakenktų baudžiamajam procesui.

Tokiu atveju, taip pat kai nėra galimybės susisiekti su atstovu pagal įstatymą arba jo tapatybė nežinoma, nepilnamečio atstovu pagal įstatymą gali būti jo pasirinktas ir ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar teismo pripažintas tinkamu būti atstovu pagal įstatymą asmuo. Jeigu nepilnametis nepasirinko kito asmens arba jo pasirinktas asmuo nėra tinkamas būti atstovu pagal įstatymą, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas, atsižvelgdamas į nepilnamečio interesus, paskiria kitą asmenį, galintį tinkamai atstovauti nepilnamečiui.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos praktikoje buvo stebimos problemos dėl teisėsaugos institucijų sprendimų (vertinimo kriterijų; nebendradarbiavimo su vaiko teisių apsaugos specialistais) pasirenkant asmenį, kuris būtų tinkamas atstovauti vaiką baudžiamajame procese²⁹. Šio tyrimo metu Tarnybos pateikti duomenys patvirtina, kad problema dėl asmenų tinkamumo atstovauti vaiką baudžiamajame procese vertinimo ir skyrimo aktuali ir šiuo metu (pažymos 5.8 p.).

Pažymėtina, kad institucijų bendradarbiavimo svarba akcentuotina visuose teisiniuose procesuose. Teisėsaugos institucijos, pasitelkdamos į pagalbą kitų sričių specialistus (Tarnybos informacija, specialistų vertinimu, kt.), operatyviau ir efektyviau galėtų priimti sprendimus, maksimaliai ir tikslingai užtikrinančius vaiko teisių apsaugą baudžiamajame procese.

Manytina, labai svarbu, pasirenkant asmenį atstovauti vaiką baudžiamajame procese, atsižvelgti į vaiko pažeidžiamumą, patiriamus neigiamus išgyvenimus proceso metu, ir parinkti asmenį, kuris atsakingai atstovaus vaiką proceso metu, kuriuo vaikas pasitiki, jaučiasi saugus, kt.

²⁶ Bendrasis komentaras Nr. 13 (2011) Dėl vaiko teisės būti apsaugotam nuo bet kokios formos smurto

²⁷ ten pat

²⁸ Bendrasis komentaras Nr. 14 (2013) Dėl vaiko teisės pirmiausia atsižvelgti į jo (jos) interesus

²⁹ 2017-04-11 pažyma Nr. (6.1.-2017-56)PR-53

11.12. Siekiant gerinti vaiko teisių apsaugą baudžiamajame procese, užtikrinti glaudesnę tarpinstitucinę bendradarbiavimą buvo pasirašytas Bendradarbiavimo susitarimas³⁰. Šalys įsipareigojo pagal kompetenciją ir kiek tai neprieštarauja jų funkcijas ir veiklą reglamentuojančių teisės aktų nuostatomis, siekti aktyvesnio institucijų bendradarbiavimo, veiksmingesnio vaiko teisių ir teisėtų interesų gynimo ir atstovavimo vaiko interesams. Bendradarbiavimo susitarimu Generalinė prokuratūra ir Policijos departamentas įsipareigojo užtikrinti, kad prokuroras / policijos įstaigos pareigūnas nedelsdamas, net ne vėliau kaip per 5 kalendorines dienas informuos Tarybą (jos teritorinių skyrių) apie paskirtas kardomasias priemones ar laikinasias apsaugos priemones, jų pakeitimą ar panaikinimą smurto prieš vaiką ir (ar) smurto artimoje aplinkoje atvejais, kai galimai nukentėjo nepilnametis (3.5.1 p., 4.5.1. p.).

Tyrimo metu gautais duomenimis, nėra nuosekliai laikomasi minėto Bendradarbiavimo susitarimo, ne visada pranešama Tarybai (jos teritoriniam skyriui) apie vaiko atstovui pagal įstatymą paskirtas kardomasias priemones, jų pakeitimą ar panaikinimą smurto prieš vaiką atvejais. Pažymėtina, kad minėta informacija aktuali ir svarbi Tarnybai priimant sprendimus dėl vaiko teisių ir interesų užtikrinimo. Informacijos nepateikimas įtakoja Tarnybos priimamus sprendimus, sunkina Tarnybos darbą priimant sprendimus dėl vaiko teisių ir interesų užtikrinimo apsaugos.

11.13. Rekomendacijose dėl kardomųjų priemonių, išskyrus suėmimą, skyrimo ikiteisminio tyrimo metu tvarkos ir nustatytų sąlygų laikymosi kontrolės³¹ nustatyti subjektai, vykdantys kardomųjų priemonių ir nustatytų sąlygų laikymosi kontrolę.

Rašytiniu pasižadėjimu neišvykti asmuo įpareigojamas neišvykti iš Lietuvos Respublikos, nepasišalinti iš savo gyvenamosios ar laikino buvimo vietos be ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro arba teismo leidimo. Asmuo taip pat gali būti įpareigotas nesilankyti konkrečiose vietose (pvz., bute, gatvėje, mieste, rajone, įmonėje, įstaigoje) ir nebendrauti tiesiogiai, per kitus asmenis ir (ar) techninių priemonių (telefonas, elektroninis ar įprastas paštas ir pan.) pagalba, neieškoti ryšių su tam tikrais asmenimis (nurodoma asmens vardas, pavardė, prireikus ir kiti asmens duomenys).

Policijos ar kitos ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas kontroliuoja, kaip įtariamasis, kuriam paskirtas rašytinis pasižadėjimas neišvykti, laikosi ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarime ar ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartyje nurodytų papildomų sąlygų (78 p., 84 p.).

Tyrimo metu gautais duomenimis, vaiko teisių apsaugos specialistai pastebi ir akcentuoja kardomųjų priemonių vykdymo kontrolės problemą (pažymos 4.3. p.).

Pritaikytos kardamosios priemonės dažnai būna tik formalios. Asmuo, kuriam taikyta kardomoji priemonė ir toliau gyvena su nukentėjusiuoju (suaugusiu asmeniu), dažnai kontrolė nėra vykdoma. Ypatingai tai yra kaimiškųjų vietovių problema. Dažnai smurtautojas būna vienintelis, kuris išlaiko šeimą, nukentėjęs asmuo gyvena būste, kuris nuosavybės teise priklauso smurtautojui ar artimiems asmenims (tėvams, seneliams ir pan.) ir nukentėjęs asmuo priverstas taikytis su esama situacija.

Pažymėtina, kad neužtikrinant kardomųjų priemonių vykdymo kontrolės, didelė tikimybė, kad nukentėjęs asmuo patirs poveikį bei galimai prieš jį toliau bus smurtaujama. Vaikai, jeigu prieš juos tiesiogiai nesmurtaujama ir toliau stebės smurtą artimoje aplinkoje, o jei smurtas buvo vaikų atžvilgiu – ir toliau didelė smurto prieš vaiką ir poveikio keisti paradymus darymo tikimybė. Todėl kardomųjų priemonių ir nustatytų sąlygų laikymosi kontrolė yra labai svarbi smurto prieš vaikus apsaugos proceso dalis.

11.14. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas, akcentuodamas galimus institucinius ir sisteminius vaiko teisių pažeidimus pasisako³², kad už vaiko apsaugą nuo visų formų smurto

³⁰ Generalinės prokuratūros, Policijos departamento prie VRM, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie SADM, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2018-06-28 Bendradarbiavimo susitarimas Nr. 9.11-17/5-1L-4325/D4-SB-1/BS-1

³¹ Patvirtintos Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015-12-01 įsakymu Nr. I-306 „Dėl Rekomendacijų dėl kardomųjų priemonių, išskyrus suėmimą, skyrimo ikiteisminio tyrimo metu tvarkos ir nustatytų sąlygų laikymosi kontrolės patvirtinimo“

³² Bendrasis komentaras Nr. 13 (2011) Dėl vaiko teisės būti apsaugotam nuo bet kokios formos smurto

atsakingos valdžios institucijos visuose valstybės lygiuose gali tiesiogiai arba netiesiogiai sukelti žalą dėl veiksmingų išsipareigojimų pagal Konvenciją įgyvendinimo priemonių stokos. Toks neveikimas apima nepakankamą aprūpinimą materialiniais, techniniais ir žmogiškaisiais ištekliais ir gebėjimais identifikuoti, išvengti ir reaguoti į smurtą prieš vaikus, kt.

Ilgi laukimo terminai ekspertizėms atlikti tiesiogiai įtakoja ikiteisminių tyrimų dėl nusikalstamų veikų vaikų atžvilgiu trukmę, pažeidžia nukentėjusio vaiko teisę į operatyvų baudžiamąjį procesą bei sąlygoja kitus vaiko teisių, susijusių su nepagrįstai ilgu atskyrimu nuo atstovų pagal įstatymą, bendravimo ribojimu, pažeidimus, sudaro prielaidas vaiko psichologinės būklės blogėjimui. Pažymėtina, kad vaikas traumuojamas ir patiria žalą ne tik dėl jo atstovų pagal įstatymą vaiko atžvilgiu atliktos nusikalstamos veikos (smurto) bet ir dėl ilgo baudžiamąjo proceso, įtakoto valstybės institucijų neveiksmingu darbu. Todėl būtina dėti ypatingas pastangas, siekiant išvengti dar didesnės žalos vaikui baudžiamąjo proceso metu.

Tyrimo metu gautais duomenimis, 2019 m. ekspertizių laukimo eilės buvo vidutiniškai 79 dienos, o ekspertizių akto surašymo vidurkis – 44 dienos.

Lyginant su praėjusiais metais (2017 m. (243) ir 2018 m. (260), 2019 m. buvo atlikta mažiau ekspertizių, o ekspertizių surašymo vidurkis, lyginant su ankstesniais metais (2017 m. – 40 dienų, 2018 m. 41,1 diena), ilgėjo – 2019 m. – 44 dienos.

VTPT Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriuje 2020-07-13 duomenimis³³, ekspertizės atlikimo registravimo data civilinėse bylose - 2021 m., baudžiamosiose bylose 2020-09-17.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, terminai, per kuriuos atliekamos (laukimo eilės ekspertizei atlikti, ekspertizės akto surašymas) teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės nepilnamečiams, neatitinka geriausių vaiko interesų prioriteto užtikrinimo principo bei sąlygoja vaiko teisių ir interesų pažeidimus.

Tyrimo metu gautais duomenimis, šiuo metu turimi Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriaus žmogiški resursai neatitinka gaunamo darbo krūvio apimčių (pažymos 9.3 p.). Atsižvelgiant į nuolatinį žmogiškųjų išteklių stygių VTPT Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriuje, manytina, atsakingoms institucijoms būtina nedelsiant spręsti reikiamų specialistų paiešką, motyvuojant ir užtikrinant jiems atitinkamas garantijas, kurios pritrauktų trūkstamus specialistus.

11.15. Pagal Teismo ekspertizės įstatymo nuostatas, teismo ekspertizes atlieka teismo ekspertai, įrašyti į teismo ekspertų sąrašą (4 straipsnis). Teismo ekspertizės įstaigos atlieka teismo ekspertizes pagal teismo ar teisėjo nutartis, kt. Privatūs teismo ekspertai (turintys teismo eksperto kvalifikaciją, įrašyti į teismo ekspertų sąrašą, bet nedirbantys teismo ekspertizės įstaigoje) atlieka teismo ekspertizę teismo ar teisėjo pavedimu (20, 21, 23 straipsniai).

Teisingumo vykdymas yra išimtinė įstatymų nustatyta tvarka paskirtų ir bylas nagrinėjančių teisėjų teisė bei pareiga (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnis, Teismų įstatymo 1 straipsnis). Teisingumą vykdo tik teismai, vadovaudamiesi asmenų lygybės įstatymui ir teismui principu (Civilinio proceso kodekso 6 straipsnis).

Civilinio proceso kodekse įtvirtinta teismo pareiga šeimos bylose būti aktyviam. Nagrinėjant šeimos bylas, teismas turi teisę savo iniciatyva rinkti įrodymus, kuriais šalys nesiremia, jeigu, jo nuomone, tai yra būtina siekiant teisingai išspręsti bylą. Teismas privalo imtis priemonių, kad būtų apsaugotos vaiko teisės ir interesai (CPK 376 straipsnis).

Pažymėtina, kad dėl ekspertizės skyrimo poreikio kiekvienu atveju sprendžia bylą nagrinėjantis teismas. CPK 212 str. nustatyta, kad išsiaiškinti nagrinėjant bylą kylančius klausimus, reikalaujančius specialių mokslo, medicinos, meno, technikos ar amato žinių, teismas gali skirti ekspertizę ir, atsižvelgdamas į dalyvaujančių byloje asmenų nuomonę, paskirti ekspertą arba pavesti atlikti ekspertizę kompetentingai ekspertizės įstaigai.

Kritiškai vertintina Sveikatos apsaugos ministerijos ir VTPT teikiama nuomonė, kad: 1) ekspertizių skyrimas civilinėse bylose dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, dėl vaiko bendravimo su skyriumi gyvenančiu vienu iš tėvų yra perteklinis ir ekspertizes VTPT galėtų atlikti

³³ <https://www.vtpt.lt/ekspertizes-atlikimo-registravimo-data/>

tik sudėtingais atvejais, kai būtina nustatyti, ar vaikas gali savarankiškai suformuluoti savo požiūrį ir vaiko nuomonei išsiaiškinti; 2) vaiko nuomonę galėtų išklausti vaiko teisių apsaugos specialistai, pedagogai ar psichologai.

Pažymėtina, kad teismo reikalavimu ir šiuo metu vaiko teisių apsaugos specialistai, išklausę vaiko nuomonę, fiksuoja ją ir pateikia teismui. Tačiau, jeigu vaiko tėvams nepavyksta išspręsti vaiko gyvenamosios vietos ir bendravimo su vienu iš skyriumi gyvenančių tėvų taikiai, tai ginčui persikėlus į teismą, nagrinėjant ginčo teisenos tvarka, dažniausiai tėvai reikalauja skirti psichologinę ekspertizę, motyvuodami vaiko teisių apsaugos skyriaus ar vieno iš tėvų pasirinkto psichologo pateiktos vaiko fiksuotos nuomonės ar psichologo išvados šališkumu, o teismo diskrecijoje spręsti dėl ekspertizės skyrimo.

Pažymėtina, kad vaiko teisių ir teisėtų interesų gynimas ir apsauga ir vienodai svarbūs tiek baudžiamajame, tiek civiliniame procesuose, todėl, manytina, negalima akcentuoti vieno teisinio proceso svarbos, suteikiant didesnes galimybes gauti kvalifikuotų specialistų (ekspertų) išvadas.

Taip pat pažymėtina, kad tik teismai gali priimti sprendimą dėl teismo psichologinės, teismo psichiatrinės ekspertizės skyrimo / neskyrimo, priklausomai nuo specifinių kiekvienos bylos aplinkybių, tinkamai įvertinus vaiko amžių ir brandos laipsnį, kt.

11.16. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 3 straipsnyje nustatyti valstybių dalyvių įsipareigojimai teikti vaikui tokią apsaugą ir globą, kokios reikia jo gerovei, atsižvelgus į jo tėvų, globėjų ar kitų asmenų, atsakančių už jį pagal įstatymą, teises ir pareigas, ir tam tikslui imasi atitinkamų teisinių ir administracinių priemonių.

Vaiko tėvams ar kitiems vaiko atstovams pagal įstatymą už pareigų nevykdymą ar netinkamą jų vykdymą, vaiko teisių pažeidimą ar kitokį piktnaudžiavimą savo teisėmis ir pareigomis taikoma įstatymų nustatyta civilinė, administracinė arba baudžiamoji atsakomybė (Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 31 straipsnio 10 d.).

Administracinė atsakomybė už tėvų valdžios nepanaudojimą arba panaudojimą priešingai vaiko interesams ir vaiko globėjo (rūpintojo) pareigų nevykdymą arba vykdymą priešingai vaiko interesams numatyta Administracinių nusižengimų kodekso 73, 74 straipsniuose.

Tyrimo metu gautais duomenimis, tarp priežasčių, sąlygojančių ilgus vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizių terminus - savalaikis tiriamųjų neatvykimas. 2019 metais net 33 kartus tiriamieji neatvyko suderintu laiku, savalaikiai apie tai nepranešdami, todėl jiems skirtas laikas buvo prarandamas, o ekspertizės atlikimas nusikeldavo vėlesniam laikui (pažymos 8.1. p.).

Manytina, vaiko atstovai pagal įstatymą, užregistravus vaiką teismo psichiatrinei, teismo psichologinei ekspertizei, turėtų būti įspėjami apie būtinybę vaiką laiku pristatyti ekspertizei, bei kokios galimos pasekmės dėl nepristatymo ekspertizei. Vaiko atstovams pagal įstatymą nustatytu laiku nepristačius vaiko teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizei, nesant tam objektyvių priežasčių, tai sudarytų pagrindą atstovų pagal įstatymą veiksmus vertinti kaip vaiko teisių pažeidimą ir spręsti dėl vaiko atstovų pagal įstatymą teisinės atsakomybės, informaciją pagal kompetenciją perduodant Tarnybai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, remdamasi tuo, kas išdėstyta bei atsižvelgdama į tyrimo metu paaiškėjusias aplinkybes ir vadovaudamasi Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 23 straipsnio 1 – 3 dalimis, 24 straipsnio 7 punktu **nusprendžia:**

1. Nekvestionuojant prokurorų (ikiteisminio tyrimo pareigūnų) teisės priimti procesinius sprendimus, nekvestionuojant ir nevertinant teismo priimamų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo, pripažinti, kad vaiko teisės ir interesai baudžiamojo proceso metu nėra tinkamai užtikrinami. Todėl būtina skubiai imtis priemonių stiprinant ir gerinant vaiko teisių apsaugą baudžiamajame procese, stiprinant vaiko interesus atitinkančią teisingumo sistemą, sprendžiant dėl žmogiškųjų, finansinių išteklių trūkumo, sąlygojančių ilgus terminus vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizėms atlikti.

2. Sveikatos apsaugos ministerijai siūlyti inicijuoti sprendimus, kartu su Švietimo, mokslo ir sporto ministerija bei mokslo ir studijų institucijomis, rengiančiomis psichiatrus ir psichologus, imtis efektyvių priemonių motyvuoti studentus pasirinkti trūkstamo profilio (vaikų psichiatrų, vaikų psichologų) psichiatrijos ir psichologijos studijų programas (pvz., imantis priemonių dėl valstybės paramos (valstybės paskolos ir valstybės remiamos paskolos studijų metu, kt.) užtikrinimo su įsipareigojimu tam tikrą laiką, baigus studijas dirbti vaikų ir paauglių teismo psichiatrais ir teismo psichologais; kt.).

3. Kreiptis į Generalinę prokuratūrą ir Policijos departamentą prie Vidaus reikalų ministerijos, atkreipiant dėmesį į teisėsaugos institucijų veiksmais baudžiamojo proceso metu sudaromas prielaidas vaiko teisių ir interesų pažeidimui, tyrimo metu akcentuotas problemas dėl vaiko teisių apsaugos užtikrinimo bei pagal kompetenciją prašyti užtikrinti:

3.1. besąlygišką reagavimą į visų formų smurtą vaiko atžvilgiu, atsakingai vertinant aplinkybes dėl galimo psichologinio smurto vaiko atžvilgiu bei visų vaikų, patiriančių smurtą, pripažinimo nukentėjusiais;

3.2. pradėjus ikiteisminį tyrimą savalaikiai būtų sprendžiama dėl kardomosios priemonės (įpareigojimo), ribojančios nukentėjusio vaiko bendravimą su galimu smurtautoju skyrimo dėl galimo poveikio nukentėjusiajam užkardymo, o atlikus reikiamus procesinius veiksmus, sprendžiant dėl kardomosios priemonės tęsimo, vadovautis ne tik baudžiamąjį procesą reglamentuojančių teisės aktų nuostatomis, bet atsižvelgti ir į vaiko teisių ir interesų užtikrinimo būtinybę;

3.3. teisėsaugos pareigūnų atsakingą ir savalaikį reagavimą į asmenų, trukdančių ikiteisminio tyrimo dėl galimų nusikalstamų veikų vaikų atžvilgiu eigai, veiksmus (trukdymą pristatyti vaiką apklausai, kt.);

3.4. operatyvų, pozityvų, geranorišką teisėsaugos institucijų bendradarbiavimą su Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (jos teritoriniais skyriais) (skiriant atstovą vaikui baudžiamojo proceso metu; informuojant apie vaiko atstovui pagal įstatymą paskirtas/pakeistas/panaikintas kardomasias priemones; kt.)

3.5. kardomųjų priemonių ir nustatytų sąlygų laikymosi kontrolę.

4. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos prašyti užtikrinti, kad Tarnybos teritoriniai skyriai: būtų aktyvūs užtikrinant vaiko teises baudžiamojo proceso metu; pagal kompetenciją atsakingai vertintų vaiko atstovų pagal įstatymą netinkamą pareigų vykdymą nepristatant vaikų teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizei; efektyviai bendradarbiautų su teisėsaugos ir kt. institucijomis.

5. Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos prašyti:

5.1. imtis priemonių trumpinti teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizių atlikimo (laukimo ekspertizei atlikti, ekspertizės akto surašymo) terminus Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriuje;

5.2. užtikrinti vaikų atstovų pagal įstatymą informavimą apie būtinybę pristatyti vaiką ekspertizei nustatytų laiku, o nepristačius vaiko ekspertizei be objektyvių priežasčių, informuoti apie tai Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

6. Pažymą pateikti Nacionalinei teismų administracijai, siūlant, organizuojant teisėjų mokymą, suteikti galimybę teisėjams susipažinti su vaiko teisių užtikrinimo problemomis baudžiamojo proceso metu, siekiant bendromis visų institucijų pastangomis gerinti vaiko teisių padėtį Lietuvoje.

7. Pažymą pateikti Seimo Žmogaus teisių komitetui, siūlant susipažinti su vaiko teisių užtikrinimo baudžiamojo proceso metu problemomis.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė

Edita Žiobienė